

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО НАУКИ ЗА ОБРАЗОВАНИЕТО И ИЗКУСТВОТА
Катедра „Специална педагогика и логопедия“

Василия Андрианаки

*Училищният двор като пространство за усвояване и развитие на
социални умения у студентите със специални образователни потребности*

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на
образователна и научна степен „Доктор“
по професионално направление 1.2. Педагогика,
Специална педагогика

Научен ръководител: доц. д-р Емилия Евгениева

София, 2019

Дисертационният труд е разработен в увод, четири глави, изводи и препоръки, заключение, списък на използваната литература на гръцки и английски език, приложения.

Дисертационният труд съдържа 157 страници основен текст, от които 150 представляват същинската част на разработката. В текста са включени 50 таблици и 30 диаграми. Библиографията съдържа 100 заглавия.

Авторефератът съдържа 53 страници основен текст. В текста са включени 17 таблици 6 диаграми.

Дисертационният труд се предлага за обсъждане и насочване за защита в катедра „Специална педагогика и логопедия” при Факултета по науки за образованието и изкуствата на Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Бих искала да изкажа благодарност на моя научен ръководител доц. д-р Емилия Евгениева, за нейното експертно ръководство и консултации по време на моята докторантура. Благодаря за предоставения ми от нея шанс и оказаното доверие!

Василики Андрианаки
София, 2019

©2019 Василики Андрианаки

Училищният двор като пространство за усвояване и развитие на социални умения у студентите със специални образователни потребности.

Съдържание

АНОТАЦИЯ.....	4
ПЪРВА ГЛАВА. ТЕОРЕТИЧЕН ОБЗОР	9
<i>Интегриране на ученици със специални образователни потребности в общообразователна среда.....</i>	9
1.2. Съвременна политика за интегриране в България и Гърция	10
<i>Училищните пространства</i>	13
Училищният двор	15
<i>Съвременни политики в екологията</i>	17
ВТОРА ГЛАВА. ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ПРОГРАМА	22
<i>Научна област на емпиричното изследвания и научна теза.....</i>	22
Цел, задачи и хипотези	23
Дизайн на емпиричното проучване.....	25
<i>Извадки</i>	27
<i>Изследователски инструмент</i>	27
ТРЕТА ГЛАВА. АНАЛИЗ НА ДАННИТЕ	30
<i>Вторичен анализ на данни.</i>	30
Обобщение	38
<i>Представените фактори в контекста на конкретните групи участници - българи и гърци.</i>	38
<i>Втори въпросник.....</i>	42
<i>Очакван резултат от проучването.....</i>	50
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	51
ПРИНОСИ ОТ ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ	52
ПУБЛИКАЦИИ	53

АНОТАЦИЯ

Дисертационното изследване засяга проблема за приемащата среда и възможностите, които има тя да се развие и обогати с пространството и функциите на училищния двор. Училищният двор обичайно се асоциира с архитектурното пространство и по тази причина не представлява особен интерес за проучване и описание от гледна точка на педагогическата теория и практика. В същото време съвременното архитектурно пространство се изменя бързо под напора на дигиталните технологии, проектно-ориентираното обучение и промяната на фронталния модел на обучение на учениците. В този контекст се очаква да се промени и функцията на училищния двор, като предостави повече възможности за работа и обучение.

Училищният двор, който е част от приобщаващата среда изисква специално разработване и осмисляне спрямо възможностите на децата със специални образователни потребности. В цялостния недостиг на изследвания за училищния двор, специализирането на неговата среда за различните деца е тема с бъдещо развитие.

Училищният двор е отворено пространство, в което се срещат формалното и неформално учене на децата, срещат се ползвателите на образователна услуга – деца, родители, общественост с учителите и училищната администрация. Затова мястото и ролята на училищния двор в живота на местната общност е специфично и значително по-различно от училищната сграда. Всичко това изисква специално време за проучване и изследване и описание на специфики.

Заставайки в тава относително неразработено поле с настоящото изследване се наложи да изследваме отношението на архитектурната среда към идеята за приобщаващо образование, след което да се опитаме да детайлизираме актуални представи за мястото и ролята на училищния двор в живота на децата, техните семейство и местната общност, за да конструираме съществуващия модел.

Ключови думи: архитектурна среда, приобщаване, обучение на деца със специални образователни потребности, училищен двор, изнесени уроци, стопанисване, финансиране, екологичен и здравословен начин на живот.

УВОД

Съвременното училищно пространство се развива с много по-бавни темпове от промените, които настъпват в последните години в образователната система в световен план. Трудно е да направим анализ на каквато и да е в образованието без да погледнем ситуацията в глобален контекст. Промените, които настъпват в обучението в днешния ден са твърде сложни и противоречиви. От една страна дигиталните източници на информация, като цяло променят профила на процеса на учене, от друга се налага да се търсят начини за придържане на процеса към реалността на традиционния свят. Традиционната реалност осигурява базисните компетентности, които са свързани с грамотността – езикова, математическа, научна, в това число дигитална и т.н. В същото време начините за постигане на тази грамотност вече не са ограничени в пределите на училищното образование. Наред с традиционното ограмотяване в класната стая или формалното училищно образование живеят и неформалните начини, чрез учене през целия живот, използване на мобилни приложения, дистанционно учене в електронни платформи и т.н. Тези световни процеси се случват в условията на твърде тежка социална картина – локални войни, миграция на хора по политически, икономически причини, девалвация на ценности и промяна на културни кодове и т.н. В тези условия системата на образование трябва да се развива с бързи темпове. От нея се изисква, от една страна, отстояване на установените норми, които удовлетворяват в определена степен съществуващия социален и икономически регламент. От друга, се търсят възможности и има очаквания, в нея да се случат промените, които да съответстват на новия свят, за който е важно хората да бъдат равноправни, да изграждат активно собствения си живот и този на обществото, да имат принос към себе си и към другите. Все задачи, които, може да определим като пределно реални. В тази условия е много важно да се наблюдава и анализира съществуващият опит в образователната система, за да може да се предлагат навременни и адекватни на потребностите решения.

В търсене на някои от тези отговори е и настоящото дисертационно изследване на възможностите, които крие в себе си училищният двор за процеса на обучение и за интегрирането на деца и ученици със специални образователни потребности.

Процесът на интегриране на деца и ученици със специални образователни потребности в общообразователната среда изисква цялостна оценка на процеса и средствата за неговото случване. В последните десетилетия това се прави непрекъснато и очакваме да се натрупа полезната маса от информация, която да даде практически успешните решения. Днес обаче, се намираме в един недореден пъзел от възможности. Към тях ще се опитаем да допълним фрагмента за възможностите на училищния двор.

Съвременната архитектурна среда на обучението по-често се свързва с процесите на дигитализация и отваряне на пространството на класните стаи, отколкото за естествената среда на училищния двор. Акцент се поставя върху съвременните устройства, а по-малко се обръща внимание на екологичната средата и възможностите пространството да се разшири с активни дейности в училищния двор. В същото време националните и местни правителства правят инвестиции и в училищната среда и в частното пространство на двора. Но дали това се отчита от гледна точка на педагогическите подходи, има ли комуникация с потребителите на околната среда на учебния процес и неговите създатели, дигиталният свят налага ли промени, това са неизследвани аспекти, които чакат своето описание и отговор.

Дисертационната разработка има два фокуса – училищния двор, тъй като темата е важна и недостатъчно анализирана в последните години по отношение на общообразователния учебен процес, а също така и по отношение на процеса на интегриране на деца със специални образователни потребности. Двата центъра имат общи характеристика – междуинституционалност. Училищният двор е предмет на внимание на редица институции и инвестициите в него идват по различни пътища. Интегрирането също е междуинституционално, още повече, че то наложи включването в състава на училището нова педагогическа роля – ресурсен учител и ресурсен екип. Затова в литературната част предстои да представим политики и наредби, различни гледни точки и възможности за оптимизиране на диалога между институциите и да очертаем мястото им в развиването и поддържането на училищния двор.

Изясняването на тези два фокуса ще позволи да очертаем възможностите на училищния двор да спомогне за оптимизиране на учебната работа, интегрирането на различните деца и резултатите от нея.

Двигател на промените в училище е учителят и неговата целенасочена педагогическа дейност. Затова в изследването потърсихме мнението на учителите за възможностите, които крие училищния двор. В структурирането на изследването взехме под внимание спецификата на темата и степента на нейната актуалност в момента. За целта направихме анализ на влиянието на международните документи, чрез които се поставя стратегическата задача за изграждане на модел за устойчиво развитие на личността и търсенето чрез този модел на мястото на всеки един член на обществото и възможностите за неговата реализация спрямо способностите му. За решаването на тази задача се правят значителни промени в съдържанието на подготовката и продължаващата квалификация на учителите. Създадох се единни изисквания в рамките на Стратегията 2020 за непрекъснатото професионално усъвършенстване на учителите, така че да се започне решаването на наболели проблеми в образованието. Единият от тях е отпадането от училище, другият е ниската грамотност по математика и четене, третият е изолацията на определени групи и т.н. В този процес е много важна обратната връзка, която учителите дават за различни аспекти на процеса на обучение и за функционирането на системата. В този смисъл събраното мнение на учителите по отношение на възможностите за актуализация на използването на училищния двор е важно в представения контекст.

Не на последно място бих искала да отбележа, че изборът на темата е следствие на моята практика и лична ангажираност с проблема. Поредна година работя с деца със специални образователни потребности в различни училища на Гърция. Акцентът на процеса на обучение и съсредоточен в класните стаи и малко се използват ресурсите на училищния двор. На него децата и учениците прекарват немалко време и наблюдението, което имам е, че те нямат умения за рационални дейности. Неформалната среда, която се създава няма достатъчната енергия и въздействие върху позитивните преживявания на децата. В нея прозира повече меланхолия и желание за пасивно и/или дигитално прекарано време. Тази

картина може да се промени, ако в пространството на училищния двор се изнесат значително повече формални учебни занятия и се покажат възможностите на средата на децата за работа там. По този начин ще се направи връзка между формалното и неформално образование в по-пряк смисъл. В уроците изнесени в училищния двор ще са пряка връзка с развиваните в последното десетилетие умения за социална активност чрез системата от ключови компетентности.

Накрая бихме искали да отбележим, че разработването на дисертационното изследване е насочено към търсене на възможности за разширяване на връзката традиция и новаторство чрез развиване капацитета на съществуващата инфраструктура на училищното пространство, взаимодействието на различните общности, които имат отношение към това и създаване на предпоставки за икономии на средства и ресурси. Развиването на дигиталната среда недостатъчно коректно се разбира като инвестиране в нови продукти и свръхконсумизъм. Неконсуматорският подход показва, че наличната традиционна инфраструктура е достатъчна и с неизчерпани ресурси, за да се приведе в съответствие на новите технологии. Много малко фрагменти трябва да се променят, за да се повиши ефективността на процеса на обучение, без да се прави преразход на капитали и енергия. Отговори на тези и други въпроси търсим в представената дисертационна разработка.

ПЪРВА ГЛАВА. ТЕОРЕТИЧЕН ОБЗОР

Интегриране на ученици със специални образователни потребности в общообразователна среда

Съвременната образователна среда се развива заедно с развитието на образователната философия и политика. Дългата история на образователната среда, а заедно с нея и темата за възможностите и начините за обучение на деца и ученици със специални образователни потребности, е особено интензивно изследвана в последните години. Макар, че разбирането за смисъла на образоваността като за фактор на дискриминация е отдавна зададено, за неговото постигане с особена сила се работи днес. Причините за това са много.

Една от тях е свързана с основата задача на всяка образователна система, а именно да осигури на децата условия за развитие. Процесът е международен и започва своето съвременно летоброене вероятно през 1924 година с приемането на Женевската декларация за правата на детето. Още в нея е обърнато внимание на задълженията към децата, децата с проблеми, децата в риск. Задача на обществото „е гладното дете, да бъде нахранено, болното лекувано, недоразвитите деца да бъдат насърчени“ и т.н. Проследяването на развитието на документите в последния почти век показва, че има периоди на свиване на разбирането за потребностите на хората с различни възможности и социален статус и други, в което се разширява това разбиране. Процесите се редуват, тъй като в търсенето на ефективното решение на проблема на различните се поставят конкретни цели и се решават специални задачи. Със сигурност темата за детето, за неговото хармонично развитие и заедно с това темата за децата в риск и с нарушение в развитието е постоянна.

Разработваните политики изискват поставянето в центъра “интелектуалната и морална солидарност”, импрегнирана с образователен, културен и научен контекст. По този начин се преосмисля човешкото състояние на Земята. “Глобализацията трябва да ... доведе до споделеното разбиране, отношения и сътрудничество на транснационално и транс обществено равнище” (Workshop 21. Education for Sustainable Development and Lifelong Learning, 2009). Главните социални предизвикателства са свързани с определяне и анализиране на цената на ниската заетост, бедността и изключването от обществото,

довеждащи до влошено здравословно състояние, престъпност, както и до ниска предприемчивост, водеща до слаба степен на развитие на малкия и среден бизнес. Това налага човекът да бъде поставен в центъра на международната политика чрез дейности, насочени към: инвестиции за преодоляване на бедността, учене през целия живот, пълноценно участие в обществото.

В последните години все по-успешно и категорично се заявява, че общообразователната политика в света трябва да стане реалност. Да отпадне дискриминацията по образование, да отпадне невъзможността за достъп до учебна среда. В този смисъл се търсят нови и нови индикатори, по които да се определят параметрите на училище за всички, учене през целия живот и т.н. В търсене на отговори на някои от тези съвременни проблеми, е и избраната от нас тема. За ролята и мястото на архитектурната среда, за процеса на приобщаване на деца и ученици със специални образователни потребности.

В новата програма на ЮНЕСКО се препотвърждават необходимостта от реструктуриране на образователната среда, така че да може да отговори на потребностите на всяко дете и да го приобщи към съвременните идеи за развитие. Тема, която в различни институционални документи, е мотивирана и номинирана по различен начин. За нас отправна точка ще бъде философията на функционалната грамотност и осемте ключови компетентности като индикатори за оценка на предназначението и функцията на училищния двор в процеса на приобщаване на различните.

1.2. Съвременна политика за интегриране в България и Гърция

Политиката на обучение на децата и учениците със специални образователни потребности започва в ново време през последното десетилетие на XIX в. Разкриват се частни училища за деца с увредено зрение и увреден слух. Започна изработване на специализирана методика за преподаване и търсене на възможности за създаване на умения, чрез които учениците с проблеми в развитието да се справят с предизвикателствата на живота. Създаването на политика за интегриране е бавен процес. Той изисква развиване на многостранна дейност, свързана с нормативно уреждане на процеса, неговото методическо

обслужване и не на последно място - формирането на предпоставки за създаване на нова култура у членовете на обществото.

1.2.1. Политиката на интегриране в Гърция.

Началото на специалното образование се датира в Гърция от 1934 година, когато се създават първите институции за хора с увреждания под шапката на министерството на здравеопазването. По-късно през 1981 година се създават първите самостоятелни звена за обучение на деца с проблеми в развитието. Според някои изследователи това са първите равни възможности за обучение (Stassinou, 1991), според други, това е първото институционално сегрегиране, което ги поставя в друг социален ред и структурира други социални очаквания (Ksiromeriti, 1997). Смесът и съдържанието на приетият през 1981 година закон се коментира дълго време от изследователите в търсене на възможности за преодоляване на културата на сегрегиране и вписването ѝ в дискурса на включването. Още повече, че макар само четири години по-късно да се прави поправка на този първи закон и се създават специалните паралелки, последствията от тези първи години на сегрегиране са трайни и трудно допускат лесно процеса на включване. Редица изследователи проследяват и проучват ефективността на законовите промени в недългия период до 2008 година. Описването на проблемите и спецификата на процеса на обучение продължава и се достига до много по-обстоятелствената картина на хората със специални образователни потребности в приетия закон през 2008 година.

Новият Закон 3699/2008 регламентира всички въпроси, свързани със степента на трудности при ученето, които учениците могат да срещнат по време на ежедневието образователен процес, или в основната, или в специалната система на образование. Новият закон направи кодификация на съществуващите закони, актуализира се, включи предишните съществуващи закони и води до форма на правно единство с общата национална политика за образование. Тя се основава на международно признатите характеристики на „училище за всички“ и на принципите на Европейския съюз за включване и равни възможности. Освен това се счита, че се опростяват съществуващите президентски укази и се улеснява осъществяването на образователните реформи.

Съвременните процеси на създаване на подходяща образователна среда са отворени и в непрекъснато развиване, тъй като средата на обучение непрекъснато се променя и обновява.

1.3.2. Политиката на интегриране в България

Политиката на обучението на децата и учениците със специални образователни потребности в България започва значително по-рано. Още с началото на процеса се обръща внимание на необходимостта от създаване на специална методика на обучение, а по-късно и специализирана подготовка на учители. Политиката на обучение на децата и учениците със специални образователни потребности се променя през 2008 година, когато започва процесът на интегриране на децата и учениците със специални образователни потребности в общообразователното училище. Започва да се спазва основният принцип на масовата образователна среда, а именно детето да учи в най-близкото училище. Започва работа по изграждане на приемаща среда, създаване на подходящи архитектурни условия, включване на допълнителен екип от учители, които да извършват подкрепяща дейност в процеса на обучение на детето със специални образователни потребности. Процесът придобива нов смисъл с приемането на Закон за училищно и предучилищно образование, приет през 2016 г. и следващата след него Стандарт за приобщаващо образование. Значителната промяна, която се прави с този закон, е разширяване на групата от децата, които имат нужда от специални образователни потребности. След тях са групи деца, които са в риск поради социални и поведенчески проблеми, които не владеят добре книжовния език, както и надарените деца, за които също се налага разработване на различни програми за обучение. Значителна промяна се прави с приемането и на Стандарт за общообразователната подготовка и частта с разработената система от ключови компетентности, които всеки ученик трябва да постигне в процеса на обучение. Ключовите компетентности са записани в Стандарта за общообразователната подготовка:

Чл. 2. (1) Общообразователната подготовка се придобива в хода на цялото училищно обучение и обхваща следните групи ключови компетентности:

1. компетентности в областта на българския език;
2. умения за общуване на чужди езици;

3. математическа компетентност и основни компетентности в областта на природните науки и на технологиите;
4. дигитална компетентност;
5. умения за учене;
6. социални и граждански компетентности;
7. инициативност и предприемчивост;
8. културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество;
9. умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт.

(2) Ключовите компетентности по ал. 1 са взаимозависими и представляват съвкупност от знания, умения и отношения, необходими за личностното развитие на индивида през целия живот, за изграждането на активна гражданска позиция и участие в социалния живот, както и за пригодността му за реализация на пазара на труда”. (Наредба № 5 за общообразователната подготовка).

За съжаление въвеждането на ключовите компетентности в системата на образованието не е наблюдавано в доклада, на основание на който са направени препоръките на ЕК, тъй като заради обществен дебат тяхното интегриране и привеждане в готовност за приложение в процеса на обучение се забави с четири години.

Училищните пространства

Училищното пространство е важен елемент от процеса на обучение и от функционирането на цялостната образователна система. Училищното пространство е относително затворено. То е в пряка зависимост от целите и задачите, които обществото поставя за решаване пред училищната институция. Специфичното за училищното пространство в последните години е неговата промяна под влияние на съвременната политика за учене през целия живот в отговор на стратегията за икономика на знанието.

Организацията на училищното пространство е предмет за изучаване като обект на здравеопазването и защитата на потребителите, градоустройството, педагогиката.

Опазването и грижата за здравето на потребителите на образователната услуга са предмет на нормативна регулация. Съвременното изменение на средата на живот изисква непрекъснато проучване, за да бъдат допълвани нормативните изисквания. През 2010-2012 година чрез проекта SINPHONIE (Здраве и замърсяване на училищната среда – мрежа за наблюдение в Европа). В проекта участват 38 здравни институции – партньори по проекта от 25 европейски страни. Работите по проекта дава възможност да се разработи анализ на източниците на замърсяване на училищната среда и в частност въздуха. Изследването е направено върху данни от доклада на US Environmental Protection Agency замърсителите на училищната среда могат да бъдат от „външни източници, оборудване, компоненти и обзавеждане на сградата, вътрешни източници, свързани с процеса на обучение.“

Училищното пространство се променя динамично още повече под натиска на съвременните технологии. Във физическото пространство постепенно се налагат нови артикули като проектори, интерактивни бели дъски, самото виртуално пространство и т.н. Макар и отдавна планирано, вече се наложиха елементи на дистанционно обучение, а електронните ресурси от необходимост се превръщат в грамотност. Така присъственото обучение има своята конкуренция в дистанционното, а присъственото променя своя облик със системата от електронни ресурси.

Наред с тази глобална промяна, общообразователната училищна среда продължава да се променя по посока на реализиране на основния принцип на системата на обучение - достъпно до всички. Така в последните десетилетия се обръща особено внимание на групата на децата със специални образователни потребности. Тяхната група е вече значително по-широка и затова целта е да се създаде приобщаваща среда, която да отговаря на разнообразните способности на децата и учениците. В тази група се включват както децата с нарушение в развитието, така и децата в риск, а също така и децата с дарби. Те всички, изискват различен подход.

Освен методиката и учебното съдържание се променя и структурата на училищната среда. Архитектурата на училищните сгради имат своите морфологични елементи, които оказват влияние върху нейното функциониране. Според арх. Р. Райновска (2014) водещ морфологичен елемент е коридорът на

училищната сграда. Спрямо него училищата се делят на коридорни и затворени. В годините и двата типа се променят в зависимост от променящите се социална и икономическа среда.

Съвременното училище или по-скоро училището от втората половина на миналия век е ориентирано към полуотворено вътрешно пространство, в което се намира вътрешен училищен двор. Заедно с това се наблюдава издължаване на атрибутното пространство и превръщането му в училищна улица, а в последствие в линеен атриум.

Промяната, която настъпва, е в хоризонтално и вертикално пространство.

Съвременните тенденции за развитие на училищните сгради е насочено към създаване на многофункционални училищни пространства. “Предимствата на полифункционалното пространство е да се трансформира лесно и да създава възможност за свободно преливане от една функционална зона в друга. Интересен подход може бъде създаването на диференцирани зони и минипространствени групи, обединени от хармонични интериорни или конструктивни решения, свободно разположени в запомнящи се многофункционални училищни пространства, където всеки отделен обем има своето уникално предназначение, в новите тенденции на формообразуване, композиция и отделните функционални зони „плуват” свободно в общото пространство и водят диалог помежду си, било чрез дизайнерските решения, било чрез функционалната си принадлежност. Динамиката на промените при подобен тип пространство е на степен по-висока от общоучилищните пространства, чиято многофункционалност се определяше от статичното предназначение на отделните им части, самите те доста нетрансформируеми в реалността (актова зала, сцена, столова, физкултурен салон, атриум). Редуването на обширни и малки зони е от съществено значение при създаване на гостоприемни и приканващи към задълбочаване и размисъл уют.” (Райновска, Р. 2014)

Училищният двор

Училищният двор е неразделно пространство от училищната сграда. Така както училищната сграда във времето променя своето предназначение и се налага непрекъснатото ѝ реконструиране, така и училищният двор променя своето

предназначение. В проучването направено то арх. Радост Райновска, училищният двор в средата на XX в. е имал две основни секции - учебна зона и спортна зона. Към края на двайсети век се получава и зона за културно-масова дейност, а в края на същия период се получава и зона за комуникация.

В този смисъл дворното пространство също има своите промени, които се получават в резултат на променящата се обществена и икономическа среда.

Съвременното разработване на пространството на училищният двор става във връзка с процесите на урбанизация и начини за осигуряване на необходимото пространство за неформални занимания на децата в тези условия. Търсят се решения за използването на училищния двор в извънучебно време.

От друга страна целодневното обучение налага разработване на училищния двор, така че децата да могат да получават значително по-широк и по-многообразен поглед за света в това време. Тенденциите, които наблюдаваме може да се опишат в следните посоки:

- а) Училищният двор средоточие на екологичното образование
- б) Училищният двор място за неформални контакти
- в) Училищният двор място за спорт.

В тези три посоки е и разработването на образователни политики, които на практика са политики за неформално взаимодействие и политики, поддържащи детската игра.

Преди да представи някои от тези тенденции бихме искали да обърнем внимание на това, че решението за промените или функционалността на училищния двор се взема основно от възрастните. Не се търси мнението на децата за дейностите и начина на организирането им на територията на училищния двор.

От друга страна предназначението на училищния двор в урбанизирана среда и в малко селище е твърде различна. Затова е много важно да се намерят онези негови параметри, които може да бъдат проследени и описани като фактори на процеса на социализация. (Harouna Sa 1998)

В последните години училищните дворове стават място за развиване на екологични модули. По този начин се започва промяна на общия изглед на училищния двор като асфалтирано и сиво пространство. То започва да придобива нов облик. В движението “Зелените училища на Америка” (Living Schoolyard Month Activity Guide 2015) училищните дворове стават място за формиране на

нова представа за света на природата, за формиране на отношение на грижа към средата на живот, пространство за преживяване и игри, както и пространство за лесно усвояване на специфични учебни единици.

При разработване на пространството на училищните дворове според Р. King (2015) между дефинициите и политиките, които разработват възрастните за играта и пространството за игра не е ясно дали се взема мнението на децата. Тенденцията, която той наблюдава е, че съвременната игра на децата е все по-малко самостоятелна и неформално организирана. Тя се случва все по-често под надзора на възрастни в различни центрове и места за игра. Изводите, които прави в резултат на изследването е, че всъщност социалният конструкт за свободният избор на детето на игра е всъщност конструкт на възрастните и в него не се припознава мнението на детето.

Съвременни политики в екологията

Политиките са част от цялостната програма за формиране на екологично възпитание и защита на околната среда са част от международните политики. При проследяване на докладите на Римския клуб, може да се види, че в самото начало на активното разработване на темата се отделя значително място на образователната система в доклада 1978 г. “Адаптиране на образованието” (по Русев, М., В. Шопова, 2008).

“В ерата на глобализацията опазването на околната среда неизбежно се превръща в проблем на международната политика. Повечето рискове в тази сфера имат трансграничен характер и справянето с тях не е по-силите на отделните държави. Управлението на околната среда придобива геополитическо измерение, когато става очевидно, че измененията в климата са причина за сериозни природни бедствия, засягащи физическото оцеляване и сигурността на цели региони. В последно време човечеството се сблъсква с проблеми като повишаване нивото на Световния океан, засилване интензивността на мусонните валежи и нарушаване състоянието на екосистемите във влажните гори. Взривообразното нарастване на населението в Африка и Южна Азия също води до осъзнаването на факта, че природните ресурси не са неограничени и тяхното пестеливо използване става приоритет. Част от имигрантската вълна, която

залива Европа в наши дни, също е резултат от климатичните промени в Африка, поради което вече се говори за т. нар. климатична миграция. (Аргирова, Б., В. Катранджиев, 2016)

4.1. Европейски политики

Околна среда

“Към по-екологосъобразна и по-устойчива Европа”

ЕС разполага с едни от най-високите екологични стандарти в света. ЕС и националните правителства са определили ясни цели за европейската политика в областта на околната среда до 2020 г. и визия за периода след това до 2050 г.- с подкрепата за специални изследователски програми, законодателство и финансиране:

- опазване, съхранение и увеличаване на природния капитал на Съюза;
- превръщане на ЕС в ресурсно ефективна, екологична и конкурентноспособна ниско въглеродна икономика;
- защита на гражданите на ЕС от свързани с околната среда въздействия и рискове за тяхното здраве и благополучие.

Постигането на задачите е тема на десетилетни изследвания и анализи. “Най-големите екологични предизвикателства пред Европа са се променили от началото на европейската политика за околна среда. През 70-те и 80-те години на XX век на фокус са традиционни екологични въпроси като опазването на видовете и подобряването на качеството на въздуха, който дишаме, и водата, която пием, чрез намаляване на замърсяващите емисии. Днес акцентът пада върху един по-систематичен подход, който взема предвид връзките между отделните теми и глобалното им измерение. Това означава преминаване от поправка към предотвратяване на влошаването на околната среда” (Здравословна и устойчива околна среда за бъдещите поколения, 2013). Наред с разработването на програма за създаване и развиване на икономика подчинена на устойчивостта на околната среда, оценяване и подкрепа на еволюционното развитие, се поставя на преден план и обществената подкрепа, информираността и формирането на адекватно на актуалното състояние на околната среда поведение у потребителите.

4.2. Общински и училищни политики

Създаването на приемлива околна среда на ниво на национални политики се реализира с различни механизми. Тези, които имат пряко отношение към средата в училищните дворове е на ниво на общини. В плановете за развитие всяка от общините, в зависимост от местната специфика - географско, промишлена, културна се описват задачите и техните срокове за изпълнение. Програмите на общините се подпомагат и финансират както от бюджета на общината, така и от бюджета на държавата, а също така и от програми на ЕС. Това дава възможност в реализиране на плана за опазване и развитие на околната среда да се работи с публично-частни инициативи, които са характерни както за България, така и за Гърция.

Училищният двор, както вече подчертахме, се използва спорадично в процеса на обучение и възпитание на учениците в частно предметната или извънкласна форма на работа с тях. Често учителите по биология и екология провеждат занятията си в училищните дворове. Понякога в часовете по рисуване. Как се случва това и дали учителите имат нужда от допълнителна подкрепа, за да извеждат по-често учениците в училищния двор с учебни задачи, ще бъде част от нашето изследване.

Училищният двор е място за спорт. Системно провеждане на часовете по физическо възпитание и спорт в сезоните, които позволява това е зададено в учебните програми.

Училищният двор е място за провеждане на междучасията и във връзка с това има регламент на осигуряване на дежурства.

Училищният двор е предмет на наредбите, свързани с безопасни и здравословни условия на учене. На територията на училищния двор не се разрешава употреба на алкохол и тютюнопушене. Училищният двор е с неизяснен статут от гледна точка на използването му като място за отдых от представителите на квартала.

В проучените източници не се поставя отчетливо въпроса за специфичните изисквания, които са свързани с приобщаването на ученици със специални образователни потребности. Не се поставят теми, свързани с архитектурата на училищния двор. Не се поставя въпрос, за това какви са специфичните

изисквания и грижите, които трябва да се полагат за учениците със специални образователни потребности

Всички тези направени бележки в резултат на направения литературен преглед дават основание в нашето изследване да се поставят проблеми на три нива.

Първо да се проучи мнението на учителите за предназначението и възможностите за по-активно използване на училищния двор.

Второ да се проучи мнението доколко и какви специфики се отчитат и наблюдават за организация на училищния двор във връзка с приобщаването на ученици със специални образователни потребности.

Трето да се проучи мнението на учителите доколко и как училищният двор може да стане средоточие на дейности, произтичащи от формирането на новите ключови компетентности, които определяме като крайъгълен камък на процеса на приобщаването.

Установеният слаб интерес към проблемите на развитието и използването на пространствата на училищния двор изисква да се проследи наличието или отсъствието на влияние на планираните базисни фактори.

Въпросите, които си поставяме в изследването следват логиката на зададените три нива на проблема на изследването.

I. Общи тенденции в отношението към училищния двор.

1. Културата на консумизъм в съвременното общество може ли да бъде предпоставка за липсващия интерес към наблюдение на мястото и ролята на училищния двор в живота на учениците.

По определение консумизмът е стил на живот, който се определя от отношението предлагане-потребление. В този смисъл е важно да потърсим какво е мястото на предлаганото в училищния двор като пространство, което да отговори на тази съвременна култура. А носители на културата са всички участници в процеса на обучение – учители, ученици, родители, общественост. В този смисъл задаваме въпроса – какво предлага училищният двор на съвременния потребител на образователна услуга? Училищният двор предлага ли нещо повече от това, което му е минималното предназначение на пространство за кратки почивки и събиране на учениците при определен тип дейности. Предлага ли нещо

повече на учителите, родителите и децата, което не могат да го намерят на друго място.

Още повече, че културата на консумизъм е стил на живот. Както го описва Л. Гешев (2016) през коментар на Cohen, Lizabeth (2003) като „търсенето на стандарт и стил на живот, а не осигуряване на самия живот, надделяват, гарантирайки нов тип консенсус, който предопределя икономическия, социалния и културния модел...“. Постигането на стил на живот е предпоставка за социални и емоционални ползи на всеки един от обществото. В този смисъл търсеното описание на предназначението на училищния двор може ли да се включи в новият културен модел на социален просперитет? Или, по-скоро, търсеното съвременно измерение на пространството на училищния двор може ли да се включи в съвременния културен модел?

2.Новата комуникативна реалност на виртуалните социални мрежи изместват ли потребността от непосредствена комуникация в училищния двор? Съвременните ученици са представители на новото “Z” – поколение. Това, което знаем за него е, че то и много по-различно от предшестващите поколения. Известна истина е, че поколенията се различават помежду си. Вечното противоречие между “бащи и деца“ не е загубило и най-малка част от своето предизвикателство и чар днес. Интересно е как това противоречие съществува днес в новата виртуална реалност. Според изследователите на съвременното “Z” – поколение различията са много по-съществени, ценностни и засягащи изначални общочовешки разбирания. В този смисъл, когато търсим съвременно измерение на мястото на училищния двор чрез въпроси, зададени на учителите, би трябвало да направим оценка на различията, които има между поколенията. Според редица изследвания в изграждането на профила на всяко от поколенията важна роля играят процесите свързани с войни – световни и локални, глобализацията и дигитализацията на съвременното общество. Точно в тези условия намирането на мястото на училищния двор в процеса на обучение и възпитание ще подпомогне процесите на развитие и формиране на съвременните подрастващи. Дигитализацията изведе на преден план неформалното учене. Може ли училищният двор да стане пространството посредник между

традиционното и дигиталното неформално учене. Въпрос, който предстои да се решава от съвременната образователна система.

ВТОРА ГЛАВА. ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ПРОГРАМА

Научна област на емпиричното изследвания и научна теза

Намирането на пространството на училищния двор в процеса на развиване на приобщаваща среда за учениците със специални образователни потребности не застава на празно място. В последния повече от половин век се търсят възможности за отчитане многоаспектността на околната среда и на начините на взаимодействие на обществото с природата; алтернатива на консуматорското общество, като изход от развиващата се криза в отношението към околната среда и към природните ресурси; формира модели на поведение, поддържащи екологичното равновесие и качество на средата; интеграция на всички социални, икономически и научни фактори, и на всички образователни институции за подкрепа на устойчивото развитие на обществото и за привеждане на образованието в съответствие с обществените потребности и европейските измерения; отчитане на предимствата на демокрацията и на потребностите на демократичното общество в условията на глобализация.

Това са параметрите на съвременното изискване за устойчиво развитие. Неговата история не е кратка. Основните моменти са:

- 1948 г. е основана международна природозащитна организация – Международният съюз за защита на природата и природните ресурси (IUCN) с централа в Гланд, Швейцария.
- 1961 г. е открит WWF – Световен фонд за опазване на дивата природа. 1970 г. се създава МАБ (Man and Biosphere) към ЮНЕСКО.
- 1972 г. в Стокхолм се провежда конференцията на ООН за човешката среда. Проблемите на екологичното образование са поставени в „Резолюция 96“ на конференцията.

- 1977 г. в Тбилиси е следващата конференция на ЮНЕСКО, която има особен принос в разработването на Международна програма по образованието в областта на околната среда.
- 1987 г. в Москва се провежда Конгресът на ЮНЕСКО „Тбилиси плюс 10“ по образованието за околна среда.
- 1992 г. в Бразилия, Рио де Жанейро, се провежда конференция на ООН по околната среда и развитието. На нея се приемат: „Програма за 21 век“ и „Декларация за околната среда и развитието“.

През декември 2002 г., Общото събрание на ООН провъзгласи годините от 2005 до 2014 г. за Десетилетие на образованието за устойчиво развитие (DESD). Поканени са правителствата от цял свят, за да се засили техният принос към устойчиво развитие чрез фокус върху образованието.

Грижливо и отговорно отношение на човека и обществото към феномена на живота във всичките форми на неговото проявление, създава благоприятни условия за установяване на нова екологична етика, за прибавяне на морални аспекти в целите и задачите, съдържанието и методите на изследвания проблем.

Дисертационното изследване попада в интердисциплинарната област на специалното образование и екологичното образование, насочени към овладяването и контрол над социално-педагогическите фактори и повлияването им от приобщаващата среда, стимулиращи развитието на децата с увреждания.

Цел, задачи и хипотези

Главният изследователски въпрос на дисертационното изследване е доколко съвременната образователна система има готовност да решава проблеми, възникнали от съвместното действие на факторите „увреждане“ и „приемаща среда“ на учениците.

Основната цел на емпиричното изследване е да се проучи мнението на учителите за мястото и ролята на училищния двор в процеса на приобщаване на ученици със специални образователни потребности.

Във връзка с главния изследователски въпрос и основната цел са поставени следните задачи:

1. Да се проучи мнението на учителите по отношение на приемащата среда в нейния комплексен вид – архитектурна среда, учебно съдържание, подкрепа от специалисти;

2. Да се проучи, какви са очакванията по отношение на ефективността на процеса на приобщаване на ученици със специални образователни потребности;

3. Да се проучи отношението към мястото и ролята на училищния двор в живота на училището.

На основание на това проучване *очакван резултат* е изграждане на технологичен модел за създаване, развиване и поддържане на подходяща приемаща среда с неотменен компонент – училищен двор.

Допълнителен ефект от проучването ще бъде потърсен във възможността за преодоляване на формалното планиране на дейностите, свързани с постигането на екологично образование у учениците.

Страничен ефект ще се търси в преосмислянето на възможностите на училищния двор в процеса на преодоляване на формалното отношение към институционалната програма за екологично образование и създаване на предпоставки за формиране на устойчиво място на училищния двор в живота на децата, семействата и учителите.

Постигането на тези резултати от дисертационното изследване и разработената технология ще позволи на практика да се видят възможностите на заложените идеи в изискванията на ключовата компетентност за екология и здравословен начин на живот.

Анализът на резултатите е насочен към проверка на следните научни хипотези:

Хипотеза No1. Очаква се, че факторът пол оказва значимо влияние върху представите на педагозите за мястото и ролята на училищния двор в системата на приемащата среда.

Хипотеза No2. Очаква се значимо влияние на фактора образованието върху представите на педагозите за мястото и ролята на училищния двор в системата на приемащата среда.

Хипотеза No3. Очаква се значимо влияние на фактора възраст на педагозите за мястото и ролята на училищния двор в системата на приемащата среда.

Методологични стратегии

Изходен момент в избора на методологична стратегия към събирането на емпирични данни е фактът, че научната област е относително нова и мултидисциплинарна, а изследователският инструментариум все още е недостатъчно разработен. Във връзка с това, е приложена миксирана стратегия на количествен подход към събирането на емпирична информация, респективно и нейната обработка. В изследването си използва *вторичен анализ на данни и анкетно проучване*.

Изборът на методите на изследване е в резултат на поставената цел и изследователски въпроси, а също така и отчитане на състоянието на средата на обучението на деца и ученици със специални образователни потребности в общообразователното училище.

В последните десетина години образователната система е в постоянен процес на обновление тъй като образователната среда се промени в условията на глобализация. Мобилността на хората и възможността да се достига до разнообразна информация чрез информационните технологии зададе нов хоризонт в процеса на обучение. Вече има реална възможност да се постави в центъра ученикът и да се следва както неговата система от компетентности, така и да се подготвя за реализация на нов пазар на труда. В същото време преобладаващата част от учителите са носители на старата образователна парадигма по две линии. Първо те са продукт на нея и второ, те са преминали по-голяма част от професионалната си реализация в тези условия. При такъв устойчив профил на педагогическата общност, изграждането на приемаща среда е определено предизвикателство.

Влиянието на учителите върху процесите, които се случват в системата на образование е безспорно. При това трябва да се вземе под внимание, това, че промяната в мнението на учителите не се случва самоцелно и е резултат от системни грижи от страна на образователната институция за информирание и регламентиране на иновациите, които се въвеждат. Такава иновация е

интегрирането на деца със специални образователни потребности в системата на общообразователните учители. Според изследванията на TALIS (2009, 2013) като цяло учителите имат проблем с обучението на деца със специални образователни потребности. В този смисъл вторичният анализ на данни в настоящото изследване има за цел да проследи от нов ъгъл отношението на учителите към приемащата среда и да проследи промяната на това отношение в последните няколко години.

Специфичното за средата на общообразователното училище е навлизането на информационните технологии, интерактивните технически средства - дъски, учебни ресурси, електронни устройства и т.н. В тези условия, е важно да наблюдаваме какво се е променило в нагласите на учителите по отношение на приемащата среда на деца и ученици със специални образователни потребности.

Вторичният анализ на данни.

Данните са предоставени от д-р Ася Костова, д-р Десислава Пенчева и д-р Елевтерия Кромида, които са част от техните дисертационни изследвания. Изследванията са провеждани в периода 2015-2017 година при изследване на нагласите на учители от България и Гърция към процеса на интегриране на деца и ученици със специални образователни потребности. Вторичният анализ в настоящото изследване се прави върху три от въпросите, включени в анкетата, които имат пряко отношение към проблема на приемащата среда и пространството на училищния двор, в частност. Основание за търсене на такава релация може да се намери в списъка от приноси на д-р Ася Костова, която апелира към създаване на система за оценка на средата и акредитиране на учебните заведения, които са я осигурили, съответно на потребностите на учениците и децата със специални образователни потребности.

Анкетно проучване.

Проблемите, които идентифицирахме чрез направения литературен обзор са свързани с наличните условия в училищния двор, потребностите от подобрения, отношението на семейството, отношението на местната общност. Тези проблеми в прогледаната литература не са развити спрямо процеса на интегриране, който вече е част от същността на образователната институция.

Това от една страна дава възможност да се търсят базисни характеристики на средата, но от друга страна, това търсене е затруднено, защото то е предпоставено от традицията, утвърдените модели, развитата и/или занемарена среда. В този смисъл въпросите проучват мнението на участниците по отношение на типа финансиране, а също така и регламента и отговорността за стопанисване на училищния двор.

Извадки

В емпиричното проучване са включени две извадки от учители, което кореспондира с избраната миксирана стратегия за събиране и обработване на емпирични данни.

Извадка 1

Вторичният анализ на данни се прави върху извадката от предоставените данни за 423 респондента, 75 от които са учители от Р. Гърция, а 348 - учители от Р. България. Данните са обработени първо за цялата група, а след това са разделени спрямо представителството на образователната система.

Извадка 2

За целите на количествения тип изследване е подбрана репрезентативна извадка от 129 учители чрез онлайн платформа на Google през 1/1/19 и 31/1/19. Тази техника на събиране на информация е избрана, защото е по-икономична и отнема по-малко време.

Изследователски инструмент

Вторичният анализ на данни е направен само на три от въпросите.

Подбраните въпроси имат пряко отношение към дисертационния проблем. Целта ни е да намерим модуса на информацията, която е свързана с училищния двор, за да направим с втория въпросник конкретизиранията на позицията на респондентите.

Трите въпроса имат пряко отношение към приемащата среда. Въпросниците са попълнени ръчно, след предварително обучение на учителите по темата. При втория въпросник не е правен тренинг. В този смисъл условията

на тяхното провеждане се различават. Това може да бъде наблюдавано в резултатите. Каква е степента на съвпадение, допълване и/ или задаване на нови проблеми при двата въпросника.

Не на последно място ще припомним, че и вторият въпросник е проведен с учители в България и Гърция.

Трите въпроса, които избрахме за вторичен анализ имат отношение към отговорните за средата – институции и участници (1 и 3 въпроса) и оценката на смисъла на създаването на приемаща среда.

Самите въпроси, ще ги представим тук.

1. Образователната институция осигурява приемаща среда съвместно с други институции. Коя според вас е тази, която пряко зависи от дейности само в учебното заведение?

- а) достъпна архитектурна среда
- б) достъпно учебно съдържание
- в) допълнителна подкрепа от специалисти

2. Осигуряването на достъпна среда е по-скоро:

- а) позитивно
- б) без значение
- в) негативно

3. В организирането на приемаща среда е добре да се включат:

- а) всички участници в процеса на обучение
- б) само тези, които са заинтересовани
- в) въпрос на личен избор

Данните от тези въпроси са анализирани спрямо факторите: пол, възраст, професионална квалификация, за да се видят устойчиви предпоставки за едно или друго отношение към въпроса.

Направен е и кръстосан анализ на втория въпрос с първия и третия. Потърсихме отношение между оценката на учителите за смисъла на достъпната среда и това, което училището осигурява за нея (въпрос 1).

При кръстосването на трети с втори въпрос се потърси отношението между оценката на смисъла на приемащата среда и това как зависи тя от степента на нагласата да бъде поета отговорност и действие за нейното постигане.

Резултатите от това взаимодействие биха могли да ни дадат информация и идея какъв е потенциалът на заявената степен на отговорност и възможност за повлияване на средата на обучение на деца и ученици с различен потенциал.

Вторият въпросни е конструиран след анализа на данните от първия.

Той съдържа две основни секции: демография и оценка на състоянието и начина на използване на дворното пространство в процеса на обучение и обучението на деца и ученици със специални образователни потребности.

Отношението към архитектурната среда е интересно, доколкото нейните параметри лесно се наблюдават и отчитат като полезни или повече полезни. Докато параметрите на учебното съдържание и ефективността на подкрепата на специалисти към работата на деца и учениците със специално образователни потребности са субективно доминирани и по-трудно се оценяват.

Търсената оценка на респондентите за средата на приемане на деца и ученици със специални образователни потребности беше по посока на това доколко и каква:

а) информираност искат да имат по отношение на архитектурната среда на учебното заведение;

б) промяна на отношението на семействата на учениците и местната общност към архитектурната среда и дворното пространство очакват да се случи;

в) нужда от финансиране имат, за да се превърне училищният двор в желана територия и място за формиране на култура у подрастващите за социален живот без изключване.

В зададените три контекста: „информираност“, „промяна“ и „нужда от финансиране“ търсим възможност да идентифицираме степента на ангажираност на учителите с устройството, функционирането и значимостта на училищния двор в процеса на изграждане на умения у учениците. Учителите могат ли да идентифицират такива възможности на училищния двор, че да подкрепят

процеса на преодоляване на академизма в процеса на обучение и да разширят присъствието на житейското, социално значимо умение у учениците. Нашето разбиране е, че процесът на интегриране на учениците със СОП в общообразователната среда ще е в пъти по-успешно, при утвърждаване на подход към учебното съдържание, което да е успешно транслирано към житейските умения на учениците още на територията и по време на обучението им в училище.

ТРЕТА ГЛАВА. АНАЛИЗ НА ДАННИТЕ

Формирането на изследователска гледна точка мина през етапа на литературното проучване и очертаване на някои от съществуващите тенденции. Това даде основание за структуриране на изследователската програма и набирането на необходимите извадки от респонденти.

Вторичен анализ на данни.

Извадката от три въпроса от проведеното изследване на нагласите на учителите към интегрирането на деца и ученици със специални образователни потребности съдържат следните основни характеристики на процеса:

Среда на обучение: архитектурна, учебно-съдържателна, професионална.

Отношение към системата на интегриране

Очакване за подкрепа от останалите участници и заинтересовани страни.

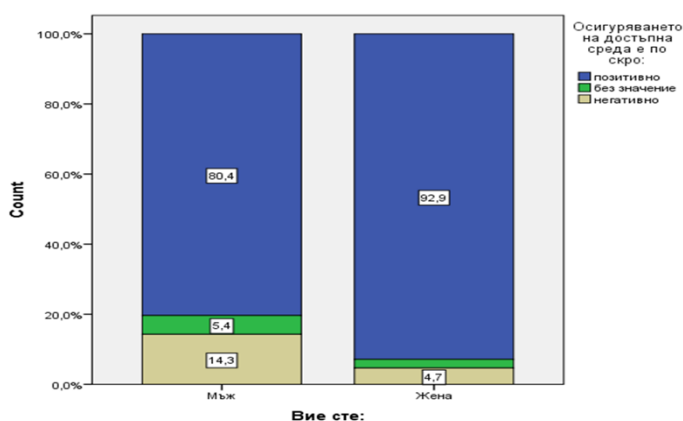
В най-общ план всяко социално събитие, в това число и приобщаването се случва в условията на мястото на действието, което в случая е разделено между архитектурната среда и структурата на учебното съдържание. В двете пространство – буквалното и идеалното се осъществява процеса на приобщаване между детето/ученика със специални образователни потребности и съучениците му, знанието, възможните умения. Архитектурната среда позволява физическото придвижване, комфорт и позициониране, докато учебното съдържание – интелектуалното израстване, формиране и съотнасяне.

В този контекст очакването е, че учителите биха разпознали в отговорите си за приобщаващата среда както архитектурната като такава заедно с пространството на учебното съдържание. За нас е интересно какво е разпределението между двете. Още повече, че във въпроса се търси не просто

отношението на учителите, а отношението им спрямо отговорността на училищната институция да осигури това приобщаващо пространство на децата и учениците. “Образователната институция осигурява приемаща среда съвместно с други институции. Коя според вас е тази, която пряко зависи от дейности само в учебното заведение?” Съдържанието на приобщаващата среда е многообразно и то е предмет на дейност както на образователната институция, така и на социалните, здравните и регионалните институции. За да може да се разпознае мястото и отговорността, която има училището за приобщаващата средата, то е важно да се разбере как учителите припознават тази отговорност. Кое е доминирано за тях като съдържание на приобщаващата среда – архитектурното удобство или удобството на учебното съдържание. Заедно с това, във вторичния анализ ние бихме искали да разберем как това тяхно отношение се повлиява от пола, възрастта, образованието. Има ли статистическа значима разлика на Pearson Chi-Square $< 0,05$.

Статистически значима разлика има по отношение на фактора пол.

Фигура 3-1. Образователната институция осигурява приемаща среда

съвместно с други институции. Коя според вас е тази, която пряко зависи от дейности само в учебното заведение? : Пол на учителите

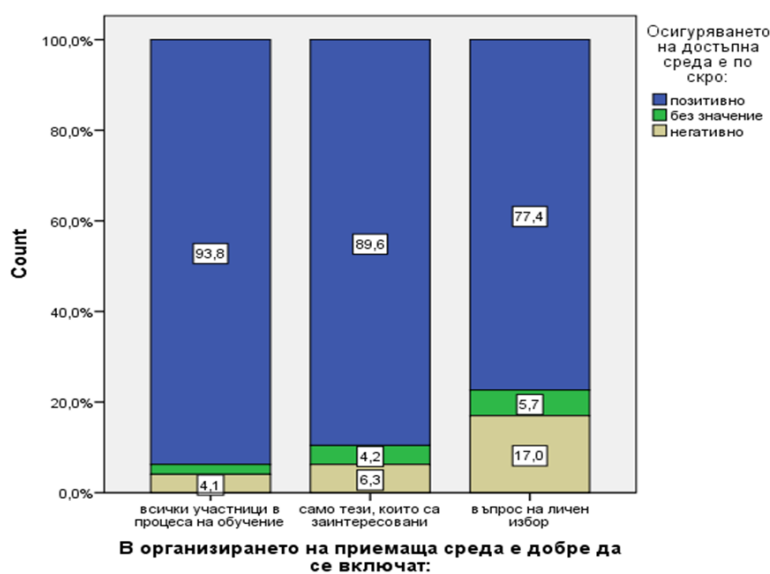
Мъжете имат позитивно отношение към проблема за осигуряване на достъпна среда – 80% от участниците. Жените са много позитивно настроени – 92,9%

Статистическата разлика е по-малка от 0,05.

Полът влияе на оценката на учителите за смисъла на интегрирането на деца и ученици със специални образователни потребности. Pearson Chi-Square < 0,05 (0,007).

Същото се отнася и за образованието, където Pearson Chi-Square < 0,05 (0,008).

Статистическа значима разлика се получава и по отношение на това и как и кой има отговорност за създаването на приемаща среда.

Фиг. 3-2. Осигуряването на достъпна среда е по-скоро: позитивно, без значение, негативно: В организирането та приемаща среда е добре да се включат: всички участници в процеса на обучение; само тези, които са заинтересовани; въпрос на личен избор.

Очакването е да се види доколко и как оценката на процеса приобщаване може да изиграе роля на фактор. Ако е убедителен, то ще може да се търсят начини и методи за повлияване не на друго, а на нагласата и очакванията на учителите от останалите участници в процеса на обучените.

От данните на фигура 3-2 се вижда, че учителите, които имат негативно отношение към процеса на интегриране, само те в значителната си степен предпочитат участието в процеса на интегриране на деца и ученици със специални образователни потребности да стане чрез “личен избор”

С такова разбиране са и учителите, които са безразлични към системата. За тях също е по-важно решението за съучастие в процеса на приобщаване да става чрез личен избор, а не по задължения. Това отношение има статистически значима разлика Pearson Chi-Square $< 0,05 (0,003)$, въпреки че връзката между зависимостите е слаба.

В този смисъл ще потърсим връзка между втори въпрос съответно с първи и трети. В това отношение търсим доколко и как оценката за приемащата среда или ангажираните с нейното изграждане се повлияват от оценката на смисъла на самото приобщаване/ интегриране.

Кръстосаният анализ на характеристиките на приемащата среда – подкрепа от допълнителни специалисти, достъпно учебно съдържание, архитектурна среда, спрямо възраст, пол и образование, показва, че няма статистически значими разлики Pearson Chi-Square $> 0,05$ за цялата извадка от български и гръцки учители по отношение на факторите – пол, възраст, образование. Средната стойност за всички участващи в анкетирането учители се поддържа и по отношение на съответния фактор.

Този факт е много интересен и пред нас се появи задачата какви характеристики и параметри да зададем в изследването на училищния двор, така че да може да опишем в по-значими детайли профила на приемащата среда чрез училищния двор.

Както вече представихме в теоретичния анали в първа глава на дисертационното изследване, училищният двор е част от училищното пространство, но в него може да бъдат преоткрити всички параметри на образователната институция като цяло – учебен процес, архитектурна среда, място за социално взаимодействие и инициативи и т.н. В този смисъл е много важно как ще дефинираме новите въпроси от допитването до респондентите, така че да очертаем нови характеристики на приемащата среда.

Следващият въпрос, на който правим вторичен анализ, е свързан с това как оценяват смисъла на интегрирането учителите: “Осигуряването на достъпна среда е по-скоро: а) позитивно, б) без значение, в) негативно”.

В таблица 3-1, са представени данните от кръстосания анализ на въпроса с факторите пол.

Таблица 3.1 Осигуряването на достъпна среда е по-скоро: а) позитивно, б) без значение, в) негативно”: Пол на учителите

			Вие сте:		Total
			Мъж	Жена	
Осигуряването на достъпна среда е по скоро:	позитивно	Count	45	339	384
		% within Вие сте:	80,4%	92,9%	91,2%
	без значение	Count	3	9	12
		% within Вие сте:	5,4%	2,5%	2,9%
	негативно	Count	8	17	25
		% within Вие сте:	14,3%	4,7%	5,9%
Total		Count	56	365	421
		% within Вие сте:	100,0%	100,0%	100,0%

Има статистически значима разлика: Pearson Chi-Square е 0,07, което го прави по-малко от 0,05.

Таблица 3-2. Осигуряването на достъпна среда е по-скоро: а) позитивно, б) без значение, в) негативно”: Възраст на учителите.

			Вашата възраст е:				Total
			до 30г	До 40 г	до 50г	над 50г	
Осигуряването на достъпна среда е по скоро:	позитивно	Count	41	96	133	116	386
		% within Вашата възраст е:	93,2%	91,4%	89,3%	92,8%	91,3%
	без значение	Count	0	3	5	4	12
		% within Вашата възраст е:	0,0%	2,9%	3,4%	3,2%	2,8%
	негативно	Count	3	6	11	5	25
		% within Вашата възраст е:	6,8%	5,7%	7,4%	4,0%	5,9%
Total		Count	44	105	149	125	423
		% within Вашата възраст е:	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Няма статистически значима разлика.

Тенденцията в отговорите е устойчиво позитивно отношение, независимо от възрастта на учителите, които участват в анкетата.

Таблица 3-3. Осигуряването на достъпна среда е по-скоро: а) позитивно, б) без значение, в) негативно”: Образование на учителите

			Вашето образование е:			Total
			бакалавър	магистър	доктор	
Осигуряването на достъпна среда е по скоро:	позитивно	Count	147	236	2	385
		% within Вашето образование е:	86,5%	94,8%	66,7%	91,2%
	без значение	Count	9	3	0	12
		% within Вашето образование е:	5,3%	1,2%	0,0%	2,8%
	негативно	Count	14	10	1	25
		% within Вашето образование е:	8,2%	4,0%	33,3%	5,9%
Total		Count	170	249	3	422
		% within Вашето образование е:	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Базисните данни се разпределят с преобладаваща позитивна оценка за смисъла на интегрирането. За 91% от учителите интегрирането има смисъл.

Негативно е за 5,9% от учителите. А само за 2,9% е без значение.

При това разпределение на оценката на процеса на интегриране от страна на учителите, които участват в този процес, би следвало да се очаква значими резултати от случващото се в училището и от профила на приобщаващата среда.

Как се повлиява тази оценка от възрастта, пола и образованието на учителите.

Полът влияе на оценката на учителите за смисъла на интегрирането на деца и ученици със специални образователни потребности. Pearson Chi-Square $< 0,05$ (0,007).

Същото се отнася и за образованието, където Pearson Chi-Square $< 0,05$ (0,008).

Връзката между оценката и възрастта, и образованието на учителите, които участват в изследването, е слаба и вероятността този резултат да се повтори при по-голяма извадка е под съмнение. Това дава ограничение на предприетия вторичен анализ.

Третият въпрос от вторичния анализ на данните е свързан с определяне на желаните участници в създаването и организирането на приемащата среда. “В организирането на приемаща среда е добре да се включат: а) всички участници в процеса на обучение; б) само тези, които са заинтересовани; в) въпрос на личен избор.”

Данните от кръстосания анализ са представени в таблици: 3-4.

Като цяло преобладаващата част от учителите предпочитат в създаването на приемаща среда да вземат участие всички участници в процеса на обучение. Това означава ли, че в нея могат да вземат участие и учениците, в това число и учениците със специални образователни потребности? Може да бъде предмет на следващата

Вторичният анализ на тези три въпроса е предприет, както вече мотивирахме, за да видим каква е общата нагласа на учителите по темите на приобщаването, за да може да обособим специфики, които да продължим да наблюдаваме с въпросника на настоящото изследване.

В този смисъл ще потърсим връзка между втори въпрос съответно с първи и трети. В това отношение търсим доколко и как оценката за приемащата среда или за ангажираните с нейното изграждане се повлиява от оценката на смисъла на самото приобщаване/ интегриране.

Таблица 3-4 представя кръстосан анализ между трети и втори въпрос: “В организирането на приемаща среда е добре да се включат: а) всички участници в процеса на обучение, б) само тези, които са заинтересовани, в) въпрос на личен избор: Осигуряването на достъпна среда е по-скоро: а) позитивно, б) без значение, в) негативно”

			В организирането на приемаща среда е добре да се включат:			Total
			всички участници в процеса на обучение	само тези, които са заинтересовани	въпрос на личен избор	
Осигуряването на достъпна среда е по-скоро:	позитивно	Count	300	43	41	384
		% within В организирането на приемаща среда е добре да се включат:	93,8%	89,6%	77,4%	91,2%
	без значение	Count	7	2	3	12
		% within В организирането на приемаща среда е добре да се включат:	2,2%	4,2%	5,7%	2,9%
	негативно	Count	13	3	9	25
		% within В организирането на приемаща среда е добре да се включат:	4,1%	6,3%	17,0%	5,9%
Total	Count	320	48	53	421	
	% within В организирането на приемаща среда е добре да се включат:	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

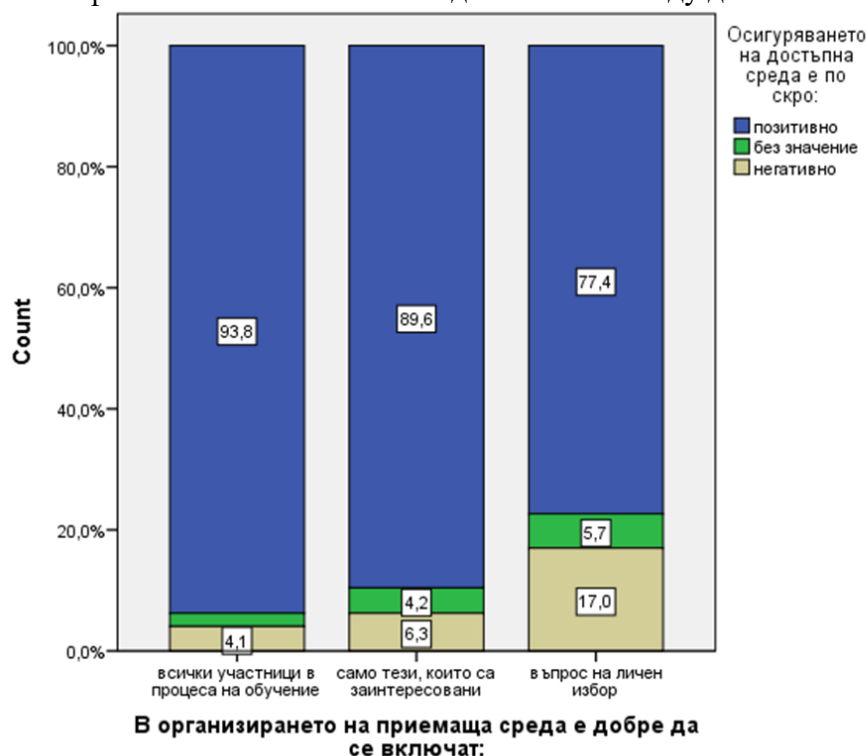
Очакването е да се види доколко и как оценката на процеса приобщаване може да изиграе роля на фактор. Ако е убедителен, то ще може да се търсят начини и методи за повлияване не на друго, а на нагласата и очакванията на учителите от останалите участници в процеса на обучението.

От данните на таблица 3-4 се вижда, че учителите, които имат негативно отношение към процеса на интегриране, само те в значителната си степен предпочитат участието в процеса на интегриране на деца и ученици със специални образователни потребности да стане чрез “личен избор”

С такова разбиране са и учителите, които са безразлични към системата. За тях също е по-важно решението за съучастие в процеса на приобщаване да става чрез личен избор, а не по задължение.

Това отношение има статистически значима разлика Pearson Chi-Square < 0,05 (0,003), въпреки че връзката между зависимостите е слаба.

На фиг. 3-3 е показано взаимодействието между двете величини.

Фиг. 3-3. “В организирането на приемаща среда е добре да се включат: а) всички участници в процеса на обучение, б) само тези, които са заинтересовани, в) въпрос на личен избор : Осигуряването на достъпна среда е по-скоро: а) позитивно, б) без значение, в) негативно”.

Илюстрираната зависимост на фигурата показва, че като цяло системата е позитивно настроена към процеса на интегриране, независимо кои ще участват в този процес на интегриране.

Също така незаинтересоваността към проблема е присъствена и в трите варианта на отношение към интегрирането. Не на последно място бих искала да коментирам, това че точно третата опция за възможен отговор на въпроса е насочена към правото не само да избираш, но й правото и по-скоро - задължението нещата, които се случват в училище за стават на основание на личен избор.

Бихме отворили една скоба и бихме посочили, че ако системата за приобщаване/ интегриране задава необходимостта от личностен подход към детето, резонно е да има учители, които да припознаят процеса на обучение на дете със специални образователни потребности или неговите родители, и да се

реша какво ще му трябва за учебната година. Това е интересен факт, който предстои да бъде изследван и дискутиран.

Обобщение

Създаването на приемаща среда е процес, който има своите вътрешни механизми и възможности за развитие на собствен ход. В представения вторичен анализ на изследването на колегите показва, че за някои от промените ще повлияе полът, както е при оценката на процеса на интегриране. При други ще повлияе образованието. Няма системен фактор, който да влияе на всички наблюдавани показатели. Това прави създаването на технологии и структурирани процеси по-трудно и изисква индивидуален подход към всяка група, а също така и към всеки казус. Това поставя в затруднено положение работенето на някои от педагогическите специалисти от позициите на формализма, за сметка на индивидуалния подход. От отговорите на учителите става ясно, че те проповядват индивидуалния подход и просто не съумяват да се движат твърдо в руслото на традиционния подход. Но това не е осъзнато в степен, че всеки учител да разработва, проверява и описва нови методики и технологии, което вече е малък експеримент и създаване на добри практики, с които най-малко си излязъл от формалния стереотип.

Представените фактори в контекста на конкретните групи участници - българи и гърци.

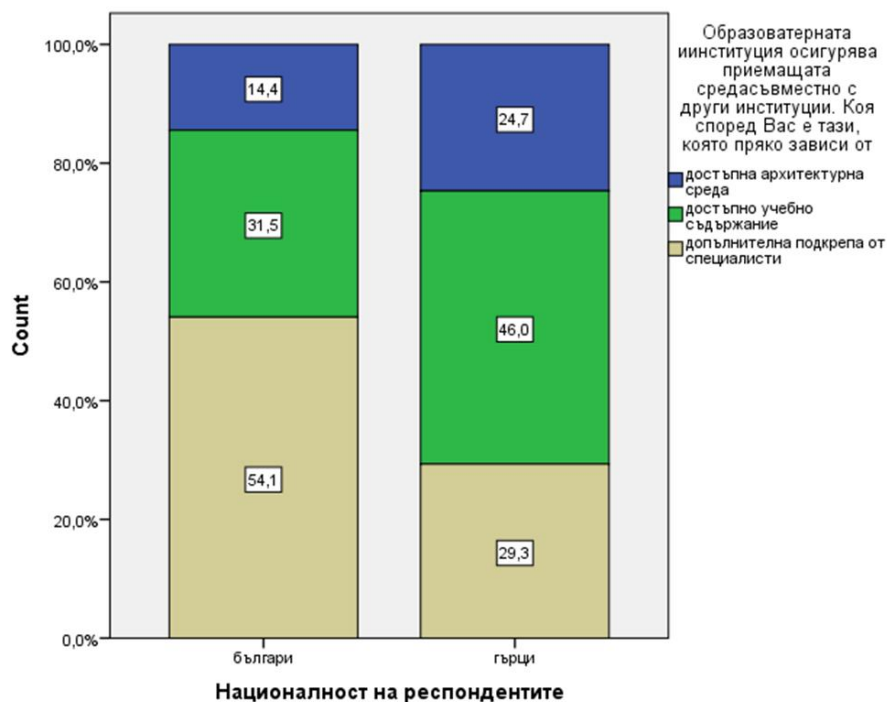
Описаната картина в предходния параграф на цялата група от участници в анкетирането даде зависимостите в техния специфичен педагогически контекст. За нас е интересно да проследим има ли статистически значими различия.

Таблица 3-5. “Образователната институция осигурява приемащата среда съвместно с други институции. Коя според Вас е тази, която пряко зависи от * Националност на респондентите Crosstabulation”

Образователната институция осигурява приемащата средасъвместно с други институции. Коя според Вас е тази, която пряко зависи от * Националност на респондентите Crosstabulation					
			Националност на респондентите		Total
			българи	гърци	
Образователната институция осигурява приемащата средасъвместно с други институции. Коя според Вас е тази, която пряко зависи от	достъпна архитектурна среда	Count	39	37	76
		% within Националност на респондентите	14,4%	24,7%	18,1%
	достъпно учебно съдържание	Count	85	69	154
		% within Националност на респондентите	31,5%	46,0%	36,7%
	допълнителна подкрепа от специалисти	Count	146	44	190
		% within Националност на респондентите	54,1%	29,3%	45,2%
Total		Count	270	150	420
		% within Националност на респондентите	100,0%	100,0%	100,0%

Има статистически значима разлика между българските учители и гръцките учители - Pearson Chi-Square < 0,05 (0,000)

Погледнати количествено данните, при българските учители преобладаващото условие за добра приобщаваща среда осигурена на територията на училището е участието на подкрепящи педагогически специалисти (54%). Подкрепящата среда за гръцките учители е достъпното учебно съдържание (46%). Архитектурната среда и подкрепата от специалисти заемат почти равномерно пространство във вижданията им (27%, 28%) Това показва, че отговорността към средата при гръцките учители значително по-балансирана, отколкото това е при българските учители. Този баланс е лесно проследим и на изображението на фигура 3-4.

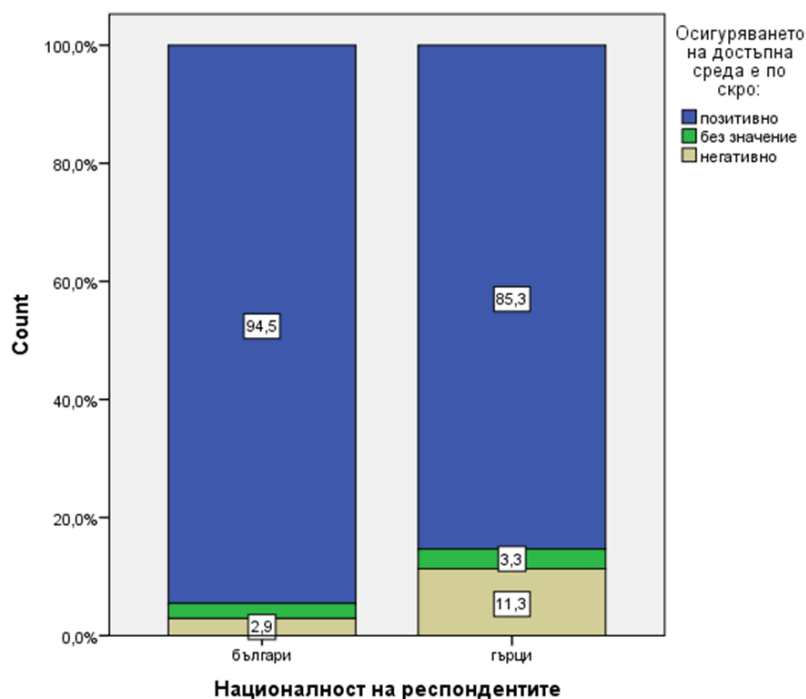
Фиг. 3-4. “Образователната институция осигурява приемащата среда съвместно с други институции. Коя според Вас е тази, която пряко зависи от * Националност на респондентите. Crosstabulation”

Според националните данни има статистически разлики и по отношение на оценката на гръцките и българските учители на значението на процеса на приобщаване.

Таблица 3-6. “Осигуряването на достъпна среда е по-скоро: * Националност на респондентите Crosstabulation”

			Националност на респондентите		Total
			българи	гръци	
Осигуряването на достъпна среда е по скоро:	позитивно	Count	259	128	387
		% within Националност на респондентите	94,5%	85,3%	91,3%
	без значение	Count	7	5	12
		% within Националност на респондентите	2,6%	3,3%	2,8%
	негативно	Count	8	17	25
		% within Националност на респондентите	2,9%	11,3%	5,9%
Total		Count	274	150	424
		% within Националност на респондентите	100,0%	100,0%	100,0%

Значително по-консервативно настроени са гръцките учители по отношение на процеса на интегриране, Pearson Chi-Square $< 0,05 (0,002)$

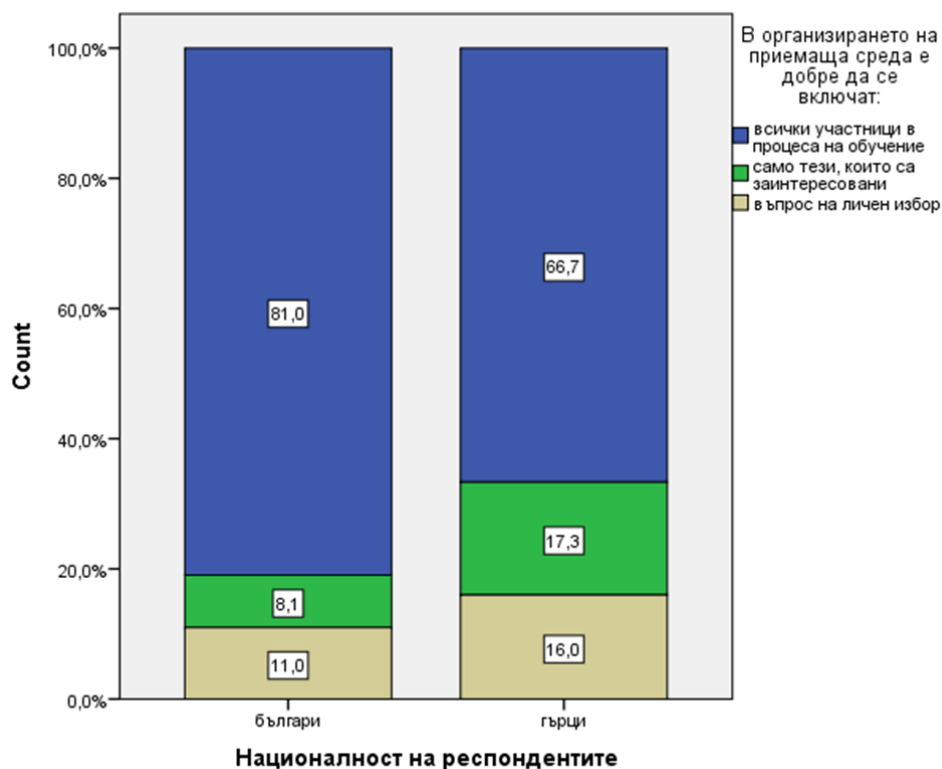
Фигура 3-4. “Осигуряването на достъпна среда е по скоро: * Националност на респондентите Crosstabulation”

Националните специфики на приемане и отхвърляне на процеса на създаване на общество без изключване има най-разнообразни предпоставки. Те не са предмет на коментар, но трябва да бъдат взимани под внимание, когато има деца, които мигрират между двете образователни системи.

Таблица 3-7. В организирането на приемаща среда е добре да се включат: * Националност на респондентите Crosstabulation

			Националност на респондентите		Total
			българи	гърци	
В организирането на приемаща среда е добре да се включат:	всички участници в процеса на обучение	Count	221	100	321
		% within Националност на респондентите	81,0%	66,7%	75,9%
	само тези, които са заинтересовани	Count	22	26	48
		% within Националност на респондентите	8,1%	17,3%	11,3%
	въпрос на личен избор	Count	30	24	54
		% within Националност на респондентите	11,0%	16,0%	12,8%
Total		Count	273	150	423
		% within Националност на респондентите	100,0%	100,0%	100,0%

Разликите в преценките за това, кой трябва да бъде привлечен за каузата на приобщаването е значимо. Pearson Chi-Square < 0,05 (0,003)

Фиг. 3.6. В организирането на приемаща среда е добре да се включат: *
Националност на респондентите Crosstabulation

При оценка на отговорността на участниците в процеса на обучение по отношение на приобщаването националната разлика може да има различен произход. Първо, това е различното национално законодателство. В България процесът на приобщаване е въведен за цялата образователна система. В Гърция има все още помощни училища, специални паралелки в системата на общообразователното училище. Това прави чувствителността към отговорните за системата на приобщаване. Второ, културните особености на педагогическите специалисти дават отражение върху степента и профила на отговорността, която поемат за създаване на условия за приобщаване. Трето, може да бъде системата за социално подпомагане на семействата на деца с проблеми в развитието и т.н. В този смисъл представените национални особености на процесите на интегриране изискват специално изследване и търсене на възможности за измерване на спецификите им. Националните особености не са важни сами по себе си, а защото те се отразяват на начина на реализиране на процесите и степента на постигане на ефективност от създаването на общество без изключване. Националните особености са важни от гледна точка и на създаването на мултикултурни модели, които да ориентират учителите, когато работят с деца от различни националности, така че да намалят проблема на културните различия и шока на новата среда.

Дори и само тези две гледни точки са достатъчни, за да ни дадат ориентири за смисъла на оценката на националните контексти в моделите на приобщаване.

Втори въпросник.

Втората част на дисертационното изследване е проведено със специално конструиран въпросник за оценка на ролята и мястото на училищния двор в процеса на обучение и в частност на обучение на ученици със специални образователни потребности. При конструирането на въпросите взехме под внимание няколко отправни точки, които очертахме при вторичния анализ на данни от изследвания на средата на интегриране.

Първо, за учителите приемащата среда се осъществява на три нива – архитектурна среда, среда на учебното съдържание и подкрепата на специалисти.

В отговор на това в конструирания въпросник бяха детайлизирани параметри на архитектурното пространство на училищния двор, както и параметри на училищния двор като място за изнесено реализиране на учебното съдържание.

В този контекст не сме включили въпроси, които да са свързани с подкрепящата роля на педагогическите специалисти. Тяхната специализирана роля, която да се реализира в дворното пространство, не беше идентифицирана. Затова не търсихме и нови параметри чрез въпросника. Можем да отбележим, че в длъжностната характеристика на специалистите не се диференцират особености на ролите, в които те влизат. Това затруднява не само структурирането на работата им, но и очакванията от потребителите на техните услуги – учителите, децата, родителите, обществеността. Това затруднение е още по-силно изразено по отношение на дейностите им в различните архитектурни пространства, между които е и дворното пространство. В процеса на изясняване на работата и мястото на дворното пространство се очерта проблемът с регулацията на информацията за това, което може да се случи в дворното пространство и спазването на изисквания за безопасност, дори. Изследванията показват, че дворните пространства не са територия за самоинициатива на децата, а са резултат от предварително зададени организации и дейности от страна на възрастните. в този смисъл регулацията между дейностите с учебно-познавателен смисъл и дейностите с неформален смисъл застава пропаст и не се знае дали може да се постигне реална допълваща се комуникация.

Второ, регистрираните статистически значими разлики на ниво на национални модели на осмисляне на приемащата среда изискват специално изследване на мотивирани общности в България и Гърция. Но тъй като подобно изследване не може да бъде проведено в Гърция, поради липсващо разрешение от министерството на образованието, то на този етап на изследването се прави проучване само на български училищни институции.

Трето, дворното пространство ще бъде разглеждано спрямо разбирането на учителите за споделената отговорност с родителите, а също така и спецификата на получаване на средства за реструктуриране, развиване и

поддържане на пространството на двора. Това е много интересно като казус, тъй като училищните пространство се използват от родителите и местната общност и това може да бъде отчетено и като предимство от сраната на учителите, но може да бъде осмислено и като недостатък. Така че въпросите от тази секция ще ни ориентират в посоката на публично-частното стопанисване на дворното пространство.

При анализа ще търсим тези зависимости, които дават описание на състоянието на проблема възможно по-широко, а не само в частно специално-педагогически план. Това се налага поради недостатъчния интерес към пространството на двора от страна на теорията и практиката.

Демографска справка за участниците в анкетното проучване.

Участниците в анкетното проучване са учители и имат пряко отношение към процеса на създаване на подходяща приобщаваща среда. Вече процесът на интегриране на деца и ученици със специални образователни потребности е факт и по тази причина средата за работа е важна и изисква да се развива в нейния пълен обем.

Пол на учителите

Таблица 3-8. Пол на учителите

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	мъж	16	12,4	12,4	12,4
	жена	113	87,6	87,6	100,0
	Total	129	100,0	100,0	

Профилът на учителите е стандартен. Почти 13% мъже и 87% жени. В този смисъл демографията на участвалите учители е типична за България.

Възраст на учителите

\Таблица 3-9. възраст на учителите.

Valid	до 30	19	14,7	14,7	14,7
	до 40	30	23,3	23,3	38,0
	до 50	34	26,4	26,4	64,3
	над 50	46	35,7	35,7	100,0
	Total	129	100,0	100,0	

Възрастта на участващите учители е също не ни изненадва. Тя не е различна от актуалните международни тенденции. Повече от 50% от учителите са на възраст над 50 години. Само 14 % от учителите са до 30 годишни, при средно за страната 8%. Извадката по-оптимистична, от гледна точка на това, дали младите учители биха дали по-различна оценка на състоянието на дворното пространство и неговата роля в живота на учениците.

Таблица 3-10. Образование.

Valid	средно образование	7	5,4	5,4	5,4
	бакалавър	21	16,3	16,3	21,7
	магистър	98	76,0	76,0	97,7
	доктор	3	2,3	2,3	100,0
	Total	129	100,0	100,0	

Преобладаващата част от анкетиранияте учители са магистри - 76%. Това дава значително по-различен облик на участващите учители. В системата на обучение в магистърските програми се обръща повече внимание на уменията на педагогическите специалисти за управлението на процеса на обучение, психология, педагогика и други важни за процеса на изграждане на приемаща среда в общообразователното училище аспекти.

Таблица 3-11. Педагогически стаж на учителите

Valid	до 5 години	33	25,6	25,6	25,6
	до 10 години	19	14,7	14,7	40,3
	до 20 години	28	21,7	21,7	62,0
	над 20 години	49	38,0	38,0	100,0
	Total	129	100,0	100,0	

Картината със стажа на участниците в анкетиранията е интересен. Според данните, 25% имат до 5 години педагогически стаж. Това означава, че не всички учители са започнали веднага след завършването си работа в учебно заведение. В същото време, учителите със стаж над 20 години е 36%. Този процент е много по-малък от процента на учители над 50 години. Вероятно причина за това, е фактът, че в системата на образование учителите често прекъсват стажа си или започват късно професионалната си реализация. Това непоследователно

развиване на стажа спрямо възрастта, се надяваме да окаже влияние върху отговори на въпросите, които изискват креативност и предприемачески дух.

Таблица 3-12. Педагогически профил.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	учител по предмет	22	17,1	17,1	17,1
	начален учител	39	30,2	30,2	47,3
	специален педагог, логопед, психолог, социален работник	46	35,7	35,7	82,9
	друга	22	17,1	17,1	100,0
	Total	129	100,0	100,0	

Почти половината от учителите са част от ресурсния екип 46%. Близки по проценти са началните учители и предметниците. Между взелите участие в анкетата има и такива, които са отбелязали “друга” педагогическа квалификация – вероятно това са учители по практика.

Обобщение. Като цяло, профилът на взелите участие в анкетирването учители, е традиционен по отношение на пол, възраст и педагогическа правоспособност. По-нестандартни са данните съобщени по отношение на професионален стаж. Силно се надяваме, това разминаване между възраст и професионалния стаж да е предпоставка за постигане на творчески решения по отношение на дворното пространство.

Анализът на събраните данни ще бъде съобразно дадените отговори и мястото на данните за изработване на предприетия модел за влияние на училищния двор, върху процеса на обучение

Тук ще представим само част от едномерните данни за мястото на училищния двор в оценките на учителите.

Таблица 3-13. “Вие имате нужда от информация за изискванията към архитектурната среда”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	да	85	65,9	65,9	65,9
	не съм сигурен	20	15,5	15,5	81,4
	не	24	18,6	18,6	100,0
	Total	129	100,0	100,0	

Според количествените резултати 65% от учителите, взели участие в изследването, имат нужда от тази информация, а за 18% тази информация е ненужна. Това разпределение на мнението на учителите вероятно има отношение към осмислянето на дворното пространство като намиращо се на територията на училището и като част от средата, която приема учениците със специални образователни потребности. Важен е както процента на учителите, които искат

да имат повече информация. Това може да ги направи по-активни ползватели на системата на образование.

Вторите са също толкова важни, тъй като това, че нямат нужда от информация за изискванията към архитектурната среда на училищния двор, прави това пространство по-скоро добро и изпълнено с възможности за дейности, отколкото, ако пространството не е известно като присъствие.

Важно в случая е, че е активно отношението към средата на учебното заведение и в частност към училищния двор.

Следващите два въпроса търсят информация за необходимостта на учителите да проявят активно отношение към архитектурното и дворното пространство на училището, в което учат децата - таблица 3-14

Таблица 3-14. Вие имате нужда от информация за нормите за безопасни условия на учене

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	да	83	64,3	64,3	64,3
	не съм сигурен	11	8,5	8,5	72,9
	не	35	27,1	27,1	100,0
	Total	129	100,0	100,0	

За 27% такава информация не е необходимо, 9% нямат мнение, а за 64% това е необходимо информация. Това вече затвърждаващо се разпределение на мнението на учителите в отговорите на въпросите дава основание да считаме, че повече от половината от учителите се интересуват от стандартите на средата и имат интерес да научат повече за тях.

Таблица 3-15 Има ли нужда от мнението на семейството за поддръжка на архитектурната среда.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	да	79	61,2	61,2	61,2
	не	24	18,6	18,6	79,8
	не съм сигурен	26	20,2	20,2	100,0
	Total	129	100,0	100,0	

61% смятат, че мястото на родителите е в процеса на взимане на решения за архитектурната среда на учебното заведение. Останалите проценти се разпределят почти по равно между мненията на учителите с отрицателен знак - "не" - 18% и липса на мнение - 20%.

Тези, които вземат решение самостоятелно за състоянието на архитектурното пространство са групата от учители, при които отговорите са положителни и групата учители, чиито отговори са отрицателни. Тези две групи са по-скоро консервативни в своите разбирания и чрез въздействие насочено към тях, по-трудно ще се постигнат резултати. Докато процентът от учители, които

не са сигурни, е този който понася въздействие от едната група и от другата група.

Близки резултати се повтарят по отношение, на мнението на учителите за участието на семейството при поддръжка на дворното пространство - таблица 3-16

Таблица 3-16. Има ли нужда мнението на семейството за поддръжка на дворното пространство.

Valid	да	74	57,4	57,4	57,4
	не	24	18,6	18,6	76,0
	не съм сигурен	31	24,0	24,0	100,0
	Total	129	100,0	100,0	

Таблица 3.17. Вие имате нужда от информация за допълнителните условия на архитектурната среда на училището, когато в него се обучават ученици със специални образователни потребности

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	да	101	78,3	78,3	78,3
	не съм сигурен	14	10,9	10,9	89,1
	не	14	10,9	10,9	100,0
	Total	129	100,0	100,0	

Учителите се придържат към вече заявеният интерес към информацията по отношение на състоянието на архитектурната среда на училищния двор. Така както са заявили за общия план на двора, така заявяват своята позиция към него, когато трябва да го използват при обучението на деца със специални образователни потребности. За 78% това е необходимо информация, за 11% това не е необходимо информация, за 11% това е необходима информация. Учителите се интересуват от детайли на средата, в която ще обучават деца със специални образователни потребности. Тези, които нямат информация или не могат да преценят дали им трябва, не означава че не познават изискванията, на които трябва да отговаря училищния двор. Тези проценти могат да се интерпретират и като възможност да се направят три различни подхода за информиране на учителите, така че всеки да получи, това което му е необходимо.

Обобщение

Дворното пространство е малко изследвано, а в същото време е важно място за формална е неформална среща на всички участници в процеса на обучение. Това го прави важно за живота в училищната институция. Информираността, финансирането и регулирането на взаимоотношенията в него

се споделят между институции и местна общност. Това, вероятно, намалява интереса към него. Доброто обслужване и качествено функциониране на дворното пространство може да доведе до повишаване ефективността на процеса на обучение и ефикасността на взаимодействието между заинтересованите страни от него.

Количественият анализ на събраните данни показва интересни тенденции в мнението на учителите.

1. По отношение на информацията за изискванията за устройството на сградата и училищния двор, сигурността на децата със специални образователни потребности и начина на стопанисване, учителите заявяват приоритетно желание да са информирани. Прави впечатление, че отношението между тези, които желаят, тези които не желаят и тези които не са сигурни е едно и също при всички въпроси.

2. По отношение на финансирането на дейности и реконструкции в училищния двор учителите застават на категоричната позиция, че искат различните субсидии и тяхното инвестиране.

Отново се запазва отношението между трите групи - "отговорили с да", "отговорили с не" и отговорили уклончиво". Това отношение е различно от отношението в първата група въпроси. Подобна динамика на мнението на респондентите е интересна и може да бъде предмет на следващо изследване.

3. По отношение на използването на училищния двор от децата и семействата или по време на уроци, отново се проявява устойчиво отношение между трите групи отговори. Отношение, което е трето по съдържанието си.

Статистическата обработка на събраните данни посочи, че възрастта не е фактор, който влияе върху мнението на учителите за мястото на училищния двор в живота на училището.

Частично е влиянието на факторите пол и образование върху мнението на учителите.

Значими за учителите са темите, които са свързани с финансирането и иницирането на проекти за финансиране.

Значима тема е стопанисването на двора.

Значима тема е и организирането и развиването на система за провеждане на уроци в училищния двор.

Училищният двор е избутано встрани пространство от вниманието на учителите, затова те не заявяват специално внимание и към работата с децата със специални образователни потребности. Това може да стане когато училищния двор стане средоточие на дейността за всички участници в процеса на обучение. Едва след това може да се потърси специфика на работата с деца със специални образователни потребности.

Очакван резултат от проучването

На основание на изведените статистически значими разлики можем да зададем параметрите на търсения **модел** в дисертационното изследване.

Първо. Дворното пространство може да бъде предмет на съвместна дейност между учители, ученици и родители за проектиране, планиране и финансиране на реконструкция, която да отговаря на потребностите на съвременните ученици, в това число и учениците със специални образователни потребности.

Второ. Реконструираната територия чрез съвместните усилия на деца, родители и учители лесно ще получи системата от правила и задължения при ползването и поддържането на реконструираното дворно пространство.

Трето. Паралелно с разработването на реконструкцията на дворното пространство да се разработи и система от определен процент от учебното съдържание, така че да се създаде регулярност на изнесените уроци, системност на формираните умения по време на изнесените уроци, противност на получените компетентности извън класната стая към уменията за социална реализация и комуникация.

Четвърто. Системата от изнесени уроци да планира и възможности за подкрепа и съучастие в дейността на родители и/или на обществени организации.

Пето. Разработеният модел да бъде описан и представен като иновативно училище.

Постигането на такъв иновативен модел ще има възможност да се надгради над актуалната представа на учителите за „приемаща среда“ в широкия ѝ контекст – за всички ученици. Това, че дворното пространство е все още

спорадично се използва в цялостния, пълноценен процес на обучение, е недостатък на системата. Към преодоляването му са насочени няколко от ключовите компетентности.

Първата и основна компетентност е екологичен и здравословен начин на живот. Мястото на училищния двор е важно за формирането на това умения, тъй като то може да се превърне в мини лаборатория на природата.

Втората компетентност е уменията за учене. За нея някак спорадично се мисли и по тази причина се възприема формално спрямо основните училищни умения. Умението за учене е сложна система от компетентности, които са формални и неформални и следват логиката на естественото и институционалното учене. В условията на дворното пространство може да стане естествено взаимодействие между тях.

Третата компетентност е връзка с рода и родното място. Като се вземе под внимание, че училището заема значителен период от живота на всеки един подрастващ, то спокойно може да се натовари с това дворното пространство, ако се използва по предназначение. Още повече, че установихме, че инициативата по реконструкцията идва не само от учителите, дори и не само от учителите и учениците, а от учителите, учениците и родителите. При това условие, точно дворното пространство може да стане носител на ценностите и обвързаността на подрастващите с родния край и традиции.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Направената обосновка на възможностите на дворното пространство в процеса на създаване на приобщаваща среда в училищната институция показва възможностите и неразвения потенциал на тази нова философия на образователната система. При положение, че тя не е постигната в общия ѝ план, а именно изграждане на среда за развитие на потенциала на всяко дете, то няма как да очакваме тя да се развитие за децата със специални образователни потребности.

В този смисъл е и първият извод, който правим. Дворното пространство предстои да се превърне в приобщаваща среда за съвременните деца, така че да отговаря

на потребностите на времето за сигурност, екологичност и житейски ориентирана среда.

Второ, дворното пространство може да разшири своите функции както за учебното, така и за извънучебното време.

Трето, дворното пространство, тъй като е част от общото пространство на семействата и местната общност, може да се превърне в място за инициатива и социална комуникация на общността.

Четвърто, дворното пространство по своята същност изисква обгрижване от множество институции, затова неговото развитие е задължително да стане чрез взаимодействие на всички заинтересовани страни.

Пето, дворното пространство може да стане част от процеса на социализация на децата със специални образователни потребности, когато се изпълнят предходните условия.

Шесто, при разработването на дворното пространство като приемаща среда за деца и ученици със специални образователни потребности трябва да се вземе под внимание фактът, че процесите на приобщаване се развиват специфично за различните образователни системи. В този смисъл разработването на стратегии за дворното пространство трябва да отчитат значимите национални специфики, които отчетохме по отношение на факторите пол, възраст и образование за учителите в Гърция и България.

Политиката на иновация трябва да бъде предшествана със система проучване на състоянието на училищните дворове е начинът им на вписване в цялостния процес на обучение.

ПРИНОСИ ОТ ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

1. Разработен теоретичен анализ на мястото и ролята на дворното пространство в процеса на обучение.
2. Структуриран модел за анализ на процеса на приобщаване и мястото и ролята на дворното пространство в него.

3. Разработен модел за създаване на иновативна учебна среда, включваща дворното пространство

ПУБЛИКАЦИИ

SCHOOLYARD. IN FORMAL, INFORMAL AND NATURAL EDUCATION, DECEMBER 2018

SCHOOL PLASE. IN FORMAL, INFORMAL AND NATURAL EDUCATION, FEBRUARY 2019

УЧИЛИЩНИЯТ ДВОР И ПРОЦЕСЪТ НА ОБУЧЕНИЕ. ФОРМАЛНО, НЕФОРМАЛНО И ПРИРОДНО ОБРАЗОВАНИЕ. МАЙ 2019